

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойцов А. И. Действие уголовного закона во времени и пространстве : дис. ... канд. юр. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Бойцов А. И. – С.-Петербург, 1995.
2. Блум М. И. Действие советского уголовного закона во времени и пространстве : дис. ... докт. юр. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Блум М. И. – Рига, 1975. – 390 с.
3. Трайнин А. Н. Защита мира и уголовный закон / А. Н. Трайнин. – Москва, 1969. – 23 с.
4. Шаргородский М.Д. Уголовный закон / М. Д. Шаргородский // Избранные труды / сост. и предисп. докт. юрид. наук., проф. Б. В. Волженкина. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004. – С. 76–185.
5. Шершеневич Г.Ф. Общая теория права : в 2-х т. // Г.Ф. Шершеневич. – Т. 2. – Вып. 2,3,4. – М.: Изд-во «Юридический колледж МГУ», 1995. – С. 805.
6. Зюбанов Ю. А. Действие уголовного закона в пространстве : дис. ... канд. юр. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Ю.А. Зюбанов. – Москва, 2001. – 243 с.
7. Мартенс Ф.Ф. Современное международное право цивилизованных народов. – изд. 5-е. – Том 2. – СПб.: Типография А. Бенке, 1905. – 438 с.
8. Хаснутдинов Р. Р. Территориальное и экстерриториальное действие уголовного права : дис. ... канд. юр. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Хаснутдинов Ренат Рафаильевич. – Казань, 2007. – 183 с.
9. Дурманов Н.Д. Советский уголовный закон / Н.Д. Дурманов // М.: Изд. Моск. ун-та, 1967. – 310 с.
10. Наумов О. В. Российское уголовное право. Общая часть : [курс лекцій]. / О. В. Наумов. – Москва: БЕК, 1996. – 483 с.
11. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print1419832936283840>.
12. Про правовой статус иностранцев та осіб без гражданства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3773-17/print1396176969001869>.
13. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>.
14. Щепельков В.Ф. Уголовный закон: преодоление противоречий и неполноты / В.Ф. Щепельков. – М., 2003. – С. 127–130.
15. Найдьконова В.В. Роль і місце особи в системі соціальних відносин (соціально-філософський аспект) : дис. ... канд. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії». – Х., 1999. – 191 с.
16. Воловик В.І. Філософія історії / В.І. Воловик. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 1997. – 126 с.
17. Косторова Б.Б. Лингвистические аспекты уголовного законодательства России / Б.Б. Косторова // Рос. юрид. журн. – 2000. – № 4. – С. 95.
18. Уголовное право Российской Федерации. Общая часть / под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, А.И. Рапова, А.И. Чучаева. – М., 2004. – С. 47.
19. Иванов Н.Г. Модельный уголовный кодекс: Общая часть. Опус 1. – М., 2003. – С. 41.
20. Моїсєєв О.І. Кримінально-правова юрисдикція України щодо злочинів, вчинених за її межами : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О.І. Моїсєєв. – Х., 2007. – 217 с.

УДК 343.211

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ ОКРЕМИХ ПОСТРАДЯНСЬКИХ КРАЇН

Олійничук Р.П.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри правового регулювання
економіки і правознавства юридичного факультету
Тернопільський національний економічний університет

Стаття висвітлює результати порівняльно-правового дослідження злочинів проти довкілля у кримінальному законодавстві України та зарубіжних країн. Охарактеризовано кримінальне законодавство окремих пострадянських країн у сфері охорони довкілля. Проаналізовано зміст статей кримінальних кодексів у частині екологічних злочинів. Виявлено спільності та відмінності у кримінальних нормах з охорони довкілля досліджуваних пострадянських країн.

Ключові слова: довкілля, злочини проти довкілля, кримінальне законодавство, пострадянські країни.

Oliynychuk R.P. / КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА О ПРЕСТУПЛЕНИЯХ ПРОТИВ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ ОТДЕЛЬНЫХ ПОСТСОВЕТСКИХ СТРАН / Тернопольский национальный экономический университет, Украина

Статья освещает результаты сравнительно-правового исследования преступлений против окружающей среды в уголовном законодательстве Украины и зарубежных стран. Охарактеризовано уголовное законодательство отдельных постсоветских стран в сфере охраны окружающей среды. Проанализировано содержание статей уголовных кодексов в части экологических преступлений. Выведено общности и различия уголовных норм относительно охраны окружающей среды исследуемых постсоветских стран.

Ключевые слова: окружающая среда, преступления против окружающей среды, уголовное законодательство, постсоветские страны.

Oliynychuk R.P. / COMPARATIVE ANALYSIS OF CRIMINAL LEGISLATION ON ENVIRONMENTAL CRIMES OF SOME POST-SOVIET COUNTRIES / Ternopil National Economic University, Ukraine

The article deals with criminal legislation on environmental crimes of Ukraine and some post-Soviet countries.

The results of the research describe the characteristic of some post-Soviet countries criminal legislation in the field of environmental protection; analysis of the Criminal Codes environmental crimes articles content; detection of the similarities and differences in criminal law environmental norms of post-Soviet countries.

There was made a conclusion concerning criminal legislation on environmental crimes of some post-Soviet countries. The articles of domestic Criminal Code governing crimes against the environment are mostly in part identical with those crime law norms of the investigated countries. That can be explained by a gradual strengthening of the disintegration processes between Ukraine and other post-Soviet society with simultaneous Euro integration, including in the field of environmental protection. There was established the number of Ukrainian Criminal Code crimes against the environment articles is only bigger than number of Criminal Code of the Republic of Belarus articles and number of Criminal Code of Georgia articles. There was found that some crimes against the environment by Ukrainian criminal law are not subject of criminal responsibility under the criminal law of the investigated countries. Thus it was made conclusion about excessive details of criminal law norms on environmental protection in the Ukrainian legislation.

The ordinary of the research is justification similarities and differences in criminal environmental norms of the investigated countries.

The practical value of the research is that the results of comparative legal investigation of Ukraine and post-Soviet countries criminal legislation can be used by national legislator for optimization of the criminal norms in crimes against the environment.

Key words: environment, environmental crimes, criminal legislation, post-Soviet countries.

У системі кримінально-правової відповідальності особливе місце займають злочини проти довкілля, які можна визначити як передбачені кримінальним законом суспільно небезпечні діяння чи бездіяльність, що посягають на навколишнє природне середовище чи його окремі сфери (повітря, землю, надра, води тощо). Відповідно до ст. 13 Конституції України всі природні багатства нашої країни – «земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу» [8]. Водночас ст. 66 Конституції України зобов'язує кожного громадянина не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки [8]. Кримінальна відповідальність за злочини проти довкілля передбачена Розділом VII Кримінального кодексу (далі – КК) України [9].

Для більш повного і правильного розуміння юридичних ознак досліджуваних злочинів важливе значення має вивчення підходів щодо кримінально-правової охорони довкілля за кримінальним законодавством зарубіжних країн. Практичним у цьому є підхід адаптування зарубіжного законодавства до національного з метою «...побачити вплив на розвиток національного законодавства позитивного зарубіжного досвіду ...» [2, с. 5-9]. Тому постає необхідність дослідження кримінального законодавства інших країн, та його співставлення із аналогічними вітчизняними нормами права.

Дослідженню причин і умов злочинності проти довкілля, її наслідків для матеріального та нематеріального світу приділено значну увагу з боку вчених-юристів у галузі кримінального права, що пояснюється її надзвичайно вагомим впливом на безпеку суспільства. З-поміж публікацій останніх років можна виділити дослідження, присвячені кримінально-правовій характеристиці злочинів проти довкілля. Зокрема, В. К. Матвійчук здійснив ґрунтовне порівняльно-правове дослідження способів, місця і часу, наслідків вчинення деяких злочинів проти довкілля за КК України 1960 та 2001 рр. [11; 12]. В. В. Локтіонова обґрунтувала окремі аспекти конструювання злочинів проти довкілля [10]. В. П. Самокиш розглянув проблеми визначення родового об'єкта злочинів проти довкілля [14]. О. О. Дудоров, М. В. Комарницький, М. І. Панов, П. В. Олійник дослідили відмежування злочинів проти власності від злочинів проти довкілля [7; 13]. Не применшуючи вагомості даних наукових напрацювань, слід зазначити, що недостатньо уваги приділено кримінально-правовій компаративістиці зарубіжного законодавства про злочини проти довкілля.

Метою статті є аналіз змісту кримінального законодавства України й окремих зарубіжних країн для виявлення спільностей та відмінностей у кримінальних нормах з охорони довкілля.

КК України в ч. 1 ст. 3 закріпив положення про те, що законодавство України про кримінальну відповідальність ґрунтується на Конституції України та загально-визначених принципах і нормах міжнародного права. Ця кримінально-правова норма засвідчує нагальну потребу національної науки кримінального права прагматично досліджувати кримінальне законодавство (право) зарубіжних країн, насамперед, для узгодження політики держави щодо запобігання інтернаціональності злочинності [6, с. 33]. Відомий французький компаративіст Р. Давід стверджував, що: «Світ став єдиним. Ми не можемо відгородитися від людей, котрі живуть в інших державах, інших частинах земного шару... Необхідна міжнародно-правова взаємодія або, в певному випадку, просте співіснування, яке вимагає, щоб ми відкрили наші вікна і подивились на зарубіжне право» [5, с. 6]. Аналогічну думку М. В. Савчин екстраполює й на вітчизняне законодавство

України, яке проходить етап становлення його якісних параметрів, формування власної правової традиції, використання та сприйняття елементів інших національних правопорядків. Вирішуючи названі задачі, порівняльне правознавство «...є не тільки юридичною наукою, а й практичним інструментом для вирішення юридичних справ, особливо в тих випадках, коли соціальні відносини складаються між представниками різних національних правопорядків» [3, с. 8].

Враховуючи наведені судження, можна стверджувати, що зарубіжне кримінальне законодавство є одним з аспектів дослідження злочинів проти довкілля, що дає змогу повернутись до власних національних витоків правової системи та провести «...взаємне узгодження відповідних правових систем на засадах їх спільного збагачення і розвитку» [4, с. 9]. Отже, для ґрунтовного дослідження означеної проблематики слід використовувати можливості кримінально-правової компаративістики, концептуальними завданнями якої є:

1) створення гармонізованих кримінально-правових норм у межах держав-членів ООН, міжнародно-правових норм прямої дії, у т.ч. таких, що стосуються поняття злочину; видів кримінального покарання; сучасної шкали покарань;

2) врахування усіх можливих, крім покарання, форм кримінально-правового реагування на вчинені злочини; підвищення ролі кримінально-правового заохочення тощо [1, с. 18-20].

Для порівняльно-правового дослідження злочинів проти довкілля варто використовувати, перш за все, законодавство тих країн, національні правопорядки яких є найбільш сумісними з правовою системою України, тобто пострадянських країн, зокрема Республіки Білорусь (далі – РБ), Російської Федерації (далі – РФ), Грузії, Республіки Казахстан (далі – РК), Республіки Вірменії (далі – РВ), Азербайджанської Республіки (далі – АР), Киргизької Республіки (далі – КР). Як свідчать результати проведених досліджень, кримінальне законодавство цих країн має багато спільних і відмінних рис. У контексті дослідження злочинів проти довкілля у кримінальному законодавстві вищезазначених країн слід зауважити, що аналогічні злочини у кримінальних кодексах РБ, РФ, Грузії, КР містяться у Главі 26 [19; 21; 16; 17]. Найбільша кількість статей (22) – у КК РБ [19] та Грузії [16], найменша кількість статей (15) – у КК АР та КР [15; 17], що, очевидно, зумовлено географічними особливостями даних країн. Для порівняння, КК України містить 21 статтю, що визначає злочини проти довкілля. Також варто відзначити, що у кримінальному законодавстві розглянутих країн український варіант «Злочини проти довкілля» [9] має різні аналоги: у КК РБ – «Злочини проти екологічної безпеки і природного середовища» [19], у КК РФ, АР, КР – «Екологічні злочини» [21; 15; 17], у КК Грузії – «Злочини проти охорони навколишнього середовища» [16], у КК РВ – «Злочини проти безпеки навколишнього середовища» [18], у КК РК – «Екологічні кримінальні правопорушення» [20]. Порівняльний аналіз статей кримінального законодавства щодо злочинів проти довкілля досліджуваних країн відображено у таблиці 1.

На основі порівняння норм кримінального законодавства щодо злочинів проти довкілля України й інших пострадянських країн (табл. 1), можна зробити наступні узагальнюючі висновки:

1) із 21 статті КК України, що регламентують кримінальну відповідальність за злочини проти довкілля, абсолютно ідентичною для КК усіх досліджуваних країн є лише одна стаття 248 КК України «Незаконне полювання». Решта статей, присвячених кримінально-правовому регулюванню злочинів проти довкілля, висвітлених у КК України, відсутні взагалі або є частково ідентичними;

Порівняння статей Розділу VII «Злочини проти довкілля» КК України зі статтями аналогічних розділів КК окремих пострадянських країн (складено автором [9; 15-21])

№ п/п	КК України	КК АР	КК ВР	КК РБ	КК Грузії	КК РК	КК КР	КК РФ
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Стаття 236. Порушення правил екологічної безпеки	–	–	ч/і (ст. 265)	–	–	–	–
2.	Стаття 237. Невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення	–	ч/і (ст. 283)	ч/і (ст. 267)	–	і (ст. 343)	ч/і (ст. 274)	–
3.	Стаття 238. Приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення	–	ч/і (ст. 282)	ч/і (ст. 268)	ч/і (ст. 294)	–	–	–
4.	Стаття 239. Забруднення або псування земель	ч/і (ст. 254)	ч/і (ст. 290)	ч/і (ст. 269)	ч/і (ст. 297)	ч/і (ст. 332)	ч/і (ст. 273)	ч/і (ст. 254)
5.	Стаття 239-1. Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель	–	–	–	–	–	–	–
6.	Стаття 239-2. Незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах	–	–	–	–	–	–	–
7.	Стаття 240. Порушення правил охорони або використання надр	і (ст. 255)	і (ст. 291)	ч/і (ст. 271)	ч/і (ст. 298, 299)	і (ст. 333, 334)	і (ст. 275)	і (ст. 255)
8.	Стаття 241. Забруднення атмосферного повітря	і (ст. 251)	і (ст. 289)	і (ст. 274)	і (ст. 295)	ч/і (ст. 329)	ч/і (ст. 271)	ч/і (ст. 251)
9.	Стаття 242. Порушення правил охорони вод	ч/і (ст. 250)	ч/і (ст. 287)	ч/і (ст. 272, 273)	ч/і (ст. 291, 292)	ч/і (ст. 328)	ч/і (ст. 271)	ч/і (ст. 250)
10.	Стаття 243. Забруднення моря	ч/і (ст. 252)	ч/і (ст. 288)	–	і (ст. 293) ч/і (ст. 294)	ч/і (ст. 330)	–	ч/і (ст. 252)
11.	Стаття 244. Порушення законодавства про континентальний шельф України	ч/і (ст. 253)	–	–	ч/і (ст. 296)	ч/і (ст. 331)	–	ч/і (ст. 253)
12.	Стаття 245. Знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу	ч/і (ст. 249)	ч/і (ст. 286)	ч/і (ст. 275)	ч/і (ст. 290)	ч/і (ст. 327)	ч/і (ст. 268, 270)	ч/і (ст. 249)
13.	Стаття 246. Незаконна порубка лісу	ч/і (ст. 259, 260)	ч/і (ст. 296, 297)	ч/і (ст. 276, 277)	ч/і (ст. 303, 304)	ч/і (ст. 340, 341)	ч/і (ст. 270, 279, 279-1)	ч/і (ст. 260)
14.	Стаття 247. Порушення законодавства про захист рослин	ч/і (ст. 249)	ч/і (ст. 286)	–	ч/і (ст. 290)	ч/і (ст. 327)	ч/і (ст. 268)	ч/і (ст. 249)
15.	Стаття 248. Незаконне полювання	і (ст. 258)	і (ст. 294)	і (ст. 282)	і (ст. 301)	і (ст. 337)	і (ст. 278)	і (ст. 258)
16.	Стаття 249. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом	ч/і (ст. 256)	ч/і (ст. 292)	ч/і (ст. 281)	ч/і (ст. 300)	ч/і (ст. 335, 336)	ч/і (ст. 276, 276-1)	ч/і (ст. 256)
17.	Стаття 250. Проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів	ч/і (ст. 257)	ч/і (ст. 293)	ч/і (ст. 283)	–	–	ч/і (ст. 277)	ч/і (ст. 257)
18.	Стаття 251. Порушення ветеринарних правил	ч/і (ст. 249)	ч/і (ст. 286)	і (ст. 284)	ч/і (ст. 290)	ч/і (ст. 327)	і (ст. 269)	ч/і (ст. 249)
19.	Стаття 252. Умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду	ч/і (ст. 261)	ч/і (ст. 298)	ч/і (ст. 263, 264)	ч/і (ст. 305)	ч/і (ст. 342)	–	ч/і (ст. 262)
20.	Стаття 253. Проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля	ч/і (ст. 247)	ч/і (ст. 281)	ч/і (ст. 266)	ч/і (ст. 287)	ч/і (ст. 338)	ч/і (ст. 265)	ч/і (ст. 246)
21.	Стаття 254. Безгосподарське використання земель	–	–	–	–	–	–	–

Позначення: і – ідентична назва статті; ч/і – частково ідентична назва статті.

2) кримінальна відповідальність за незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ст. 239-1 КК України), незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах (ст. 239-2 КК України), безгосподарське використання земель (ст. 254 КК України) не передбачена кримінальним законодавством жодної із досліджуваних країн;

3) статті, якими встановлено кримінальну відповідальність за забруднення або псування земель (ст. 239 КК України), порушення правил охорони вод (ст. 242 КК України), знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу (ст. 245 КК України), незаконна порубка лісу (ст. 246 КК України), незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (ст. 249 КК України),

проекування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля (253 КК України) наявні у КК всіх досліджуваних країн, однак їхні назви є частково ідентичними. Вони можуть охоплювати як вузький, так і ширший спектр суспільно небезпечних діянь чи бездіяльності. Наприклад, назва ст. 239 КК України «Забруднення або псування земель» є ширшою за своїм змістом порівняно із назвами аналогічних статей КК усіх інших досліджуваних країн, які вживають назву «Псування землі» (ст. 254 – КК АР, ст. 290 – КК РВ, ст. 269 – КК РБ, ст. 297 – КК Грузії, ст. 332 – КК РК, ст. 273 – КК КР, ст. 254 – КК РФ);

4) назви багатьох статей КК досліджуваних країн є абсолютно ідентичними між собою, однак вузькими або ширшими у порівнянні із назвами аналогічних статей КК України. Наприклад, назва статті КК «Порушення ветеринарних правил і правил, встановлених для боротьби з хворобами і шкідниками рослин» (ст. 249 – КК АР, ст. 286 – КК РВ, ст. 290 – КК Грузії, ст. 327 – КК РК, ст. 249 – КК РФ), що ідентична для кримінального законодавства більшості досліджуваних країн, має український та білоруський аналог «Порушення ветеринарних правил» (ст. 251 – КК України, ст. 269 – КК РБ). Відзначимо, що така тенденція спостерігається у більшості випадків часткової ідентичності статей КК досліджуваних країн відносно КК України.

Грунтуючись на результатах проведеного порівняльно-правового дослідження норм кримінального законодавства щодо злочинів проти довкілля України й окремих пострадянських країн, можна зробити висновок про наявність значних відмінностей у даній сфері. Статті вітчизняного кримінального законодавства, що регламентують злочини проти довкілля, є здебільшого лише більшою чи меншою мірою частково ідентичними з аналогічними нормами досліджуваних країн, що можна пояснити поступовим посиленням процесів дезінтеграції з пострадянським суспільством з одночасною євроінтеграцією, в тому числі й у сфері охорони довкілля. За кількістю статей злочинів проти довкілля КК України перевищує тільки КК РБ та Грузії (по 22 статті), тоді як КК АР містить всього 15 статей, що встановлюють кримінальну відповідальність за екологічні злочини. Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель, землями водного фонду в особливо великих розмірах, безгосподарське використання земель взагалі не підпадають під кримінальну відповідальність відповідно до кримінального законодавства досліджуваних країн, на відміну від українського, що дозволяє стверджувати про надмірну деталізацію кримінальних норм щодо охорони довкілля у вітчизняному законодавстві. Тому шляхи оптимізації норм кримінального законодавства у сфері злочинності проти довкілля є перспективами наших подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Н. А. Квалификация преступлений против общественного порядка и общественной безопасности : [Учебное пособие] / Н. А. Бондаренко, В. Т. Дзюба. – К. : НИИРИО КВШ МВД СССР, 1990. – 72 с.
2. Брагинин Я. М. Уголовная ответственность и ее основания в советском уголовном праве / Я. М. Брагинин. – М. : Юрид. лит., 1963. – 275 с.
3. Савчин М. В. Порівняльне правознавство. Загальна частина : [навч. посібник] / М. В. Савчин. – К. : Центр навч. літ., 2005. – 288 с.
4. Шемшученко В. С. Гармонізація законодавства України з міжнародним Європейським правом / В. С. Шемшученко // Європа, Японія, Україна : шляхи демократизації державно-правових систем : матеріали міжнародної наукової конференції, 17-20 жовтня 2000 року. – К., 2000. – С. 9–17.
5. Давид Р. Основные правовые системы современности / Р. Давид, К. Жоффре-Спинози ; пер. с фр. В. А. Туманова. – М. : Международные отношения, 1999. – 400 с.
6. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності : [монографія] / Ю. В. Баулін. – К. : Атіка, 2004. – 296 с.
7. Дудоров О. Відмежування злочинів проти довкілля від злочинів проти власності / О. Дудоров, М. Комарницький // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2014. – № 3. – С. 61–70.
8. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
9. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
10. Локтіонова В. В. Окремі аспекти конструювання злочинів проти довкілля / В. В. Локтіонова // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2011. – Вип. 27. – С. 237–245.
11. Матвійчук В. К. Порівняльно-правове дослідження деяких наслідків вчинення злочинів проти довкілля за Кримінальними кодексами України 1960 та 2001 рр. / В. К. Матвійчук // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2013. – № 4. – С. 96–103.
12. Матвійчук В. К. Порівняльно-правове дослідження способів, місця і часу вчинення деяких злочинів проти довкілля за Кримінальним кодексом України 1960 та 2001 рр. / В. К. Матвійчук // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – № 10. – С. 77–82.
13. Панов М. Спірні питання відмежування злочинів проти власності від злочинів проти довкілля / М. Панов, П. Олійник // Юридична Україна. – 2013. – № 2. – С. 88–93.
14. Самокиш В. П. Злочини проти довкілля : проблеми визначення родового об'єкта / В. П. Самокиш // Вісник Академії адвокатури України. – 2011. – № 1. – С. 84–88.
15. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики : Закон Азербайджанской республики от 30 декабря 1999 года (вступил в силу с 1 сентября 2000 года) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242908&subID>
16. Уголовный кодекс Грузии : Закон Грузии от 22 июля 1999 года (введен в действие с 1 июня 2000 года) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241370&subID>
17. Уголовный кодекс Кыргызской Республики : Закон Кыргызской Республики от 1 октября 1997 года № 68 (с изменениями и дополнениями по состоянию на 08 апреля 2015 года) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://online.adviser.kg>.
18. Уголовный кодекс Республики Армения : Закон Республики Армения от 18 апреля 2003 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus#10a>
19. Уголовный кодекс Республики Беларусь : Закон Республики Беларусь от 9 июля 1999 года № 275-3 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://etalonline.by>.
20. Уголовный кодекс Республики Казахстан : Закон Республики Казахстан от 3 июля 2014 года №226-V (с изменениями и дополнениями от 07 ноября 2014 года) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://online.zakon.kz31575252&doc>
21. Уголовный кодекс Российской Федерации : Закон Российской Федерации от 13 июня 1996 года № 63-ФЗ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.interlaw.ru/law/docs/10008000/>